

ΗΜΕΡΙΔΑ

«ΡΥΠΑΝΣΗ ΑΠΟ ΑΙΘΑΛΟΜΙΧΛΗ»

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΑΣΤΟΧΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ: ΤΑ ΛΑΘΗ - ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ - ΟΙ ΛΥΣΕΙΣ

Εισήγηση της Οργανωτικής Επιτροπής

1. Εισαγωγή

Η ξαφνική αύξηση του κόστους θέρμανσης σε συνδυασμό με την δραστική μείωση των εισοδημάτων και το διαχρονικό πρόβλημα των ενεργοβόρων κτηρίων, κατέστησαν την θέρμανση στη χώρα μας είδος πολυτελείας.

Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί η έλλειψη πρόνοιας της πολιτείας να παράσχει έστω και στοιχειώδη ενημέρωση στον πληθυσμό σχετικά με τους ασφαλείς τρόπους θέρμανσης, γεγονός που προκάλεσε σοβαρά προβλήματα όπως η αιθαλομίχλη στις πόλεις, οι πυρκαγιές σε σπίτια με ανθρώπινα θύματα, άλλα θανατηφόρα ατυχήματα, σοβαρές επιπτώσεις στη δημόσια υγεία που δεν έχουν αποτιμηθεί ακόμη, σοβαρές επιπτώσεις στα δάση, ακόμα και στα άλση.

2. Το πρόβλημα

Από τον Νοέμβριο του 2012 στην Πρωτεύουσα και σε αρκετές μεγάλες πόλεις της χώρας όπως Θεσσαλονίκη, Πάτρα, Ιωάννινα, Βόλο αλλά και σε μικρότερα αστικά κέντρα, παρατηρήθηκε έξαρση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης από αιωρούμενα σωματίδια με την μορφή αιθαλομίχλης.

Ειδικότερα για την Αθήνα, ύστερα από είκοσι και πλέον χρόνια παρατηρούμε επανεμφάνιση του «νέφους» εμπλουτισμένου επιπλέον με μια δυσάρεστη οσμή.

Η αλήθεια είναι ότι η Αθήνα ποτέ δεν απηλλάγη πλήρως από την ατμοσφαιρική ρύπανση, καθώς τα αιωρούμενα σωματίδια PM10 και PM2,5 παρέμεναν ως πρόβλημα στο οποίο ήρθε να προστεθεί η νέα ρύπανση από την ανεξέλεγκτη καύση ακατάλληλων στερεών καυσίμων.

Ενθυμούμαστε άλλωστε ότι σύμφωνα με παλαιότερη κοινοτική έκθεση το Λεκανοπέδιο της Αθήνας, η Θεσσαλονίκη, το Ηράκλειο, η Λάρισα, ο Βόλος και η Πάτρα ήταν ανάμεσα στις 10 πρωταθλήτριες πόλεις στην Ε.Ε. ως προς τα αιωρούμενα σωματίδια. Άλλωστε η χώρα μας ήδη ελέγχεται για την περίοδο 2005-2011 ως προς τα αιωρούμενα σωματίδια στην Αθήνα σε σχέση με την μη τήρηση των κοινοτικών ορίων ποιότητας της ατμόσφαιρας ως προς αυτόν το ρύπο.

Βασική πλευρά του προβλήματος είναι οι επιπτώσεις των μικροσωματιδίων στη δημόσια υγεία.

Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από πρόσφατο Δελτίο Τύπου (10.12.12) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την ποιότητα του αέρα, αναφέρει ότι εξαιτίας της θερινής, στην προκείμενη περίπτωση αιθαλομίχλης:

*«...οι πιθανώς επιβλαβείς συγκεντρώσεις όζοντος και λεπτών σωματιδίων, που ενέχουν σοβαρούς κινδύνους για την υγεία, **υπερβαίνουν συχνά τα όρια ασφαλείας**. Κατά συνέπεια, η έκθεση στην ατμοσφαιρική ρύπανση εξακολουθεί να ευθύνεται για περισσότερους από **350.000 πρόωρους θανάτους** στην ΕΕ κάθε χρόνο».*

Εάν συνεκτιμηθεί και η επιβαρυντική για την υγεία συνέργεια και άλλων, υψηλής συγκέντρωσης, ατμοσφαιρικών ρύπων (και ιδιαίτερα του όζοντος, των οξειδίων του αζώτου, του βενζόλιου και του βενζοπυρένιου) που «ευδοκιμούν» στην ατμόσφαιρα των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας, είναι βέβαιο ότι το φαινόμενο της αιθαλομίχλης επιδεινώνει περαιτέρω τις συνέπειες.

3. Η αιθαλομίχλη του χειμώνα 2012/2013

Το πρόσφατο πρόβλημα της αιθαλομίχλης οφείλεται στην καύση ακατάλληλων στερεών καυσίμων σε τζάκια και σε παντός είδους σόμπες. Σε συνθήκες θερμοκρασιακής αναστροφής, ειδικά για την Αθήνα η θερμοκρασιακή αναστροφή έχει μεγάλη συχνότητα εμφάνισης, η κατάσταση επιδεινώνεται και καθίσταται άκρως απειλητική για την δημόσια υγεία, **πολύ περισσότερο για τις ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού όπως παιδιά, ηλικιωμένοι, έγκυοι, χρονίως πάσχοντες,**

άνθρωποι με αναπνευστικά προβλήματα, που εκτίθενται ποικιλοτρόπως στη ρύπανση τόσο στο εσωτερικό των κατοικιών τους, όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον.

Η έκρηξη αυτού του φαινομένου δεν είναι τυχαία, αλλά είναι απότοκος της κυβερνητικής επιλογής της αύξησης του ειδικού φόρου κατανάλωσης (ΕΦΚ) και δι' αυτού της τιμής του πετρελαίου θέρμανσης και της εξίσωσής του με το πετρέλαιο κίνησης.

Στόχος κατά την κυβέρνηση ήταν η πάταξη του λαθρεμπορίου στα υγρά καύσιμα, μια γάγγραινα που το κράτος αδυνατεί δήθεν να πατάξει εδώ και δεκαετίες.

Το μέτρο αυτό ήρθε σε μια στιγμή βαρύτατης οικονομικής ανέχειας για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, απειλώντας να εξοντώσει την κοινωνία καθιστώντας την θέρμανση ταξικό προνόμιο.

Και ενώ είδαμε την τιμή του πετρελαίου θέρμανσης να εκτοξεύεται, δεν έχουμε ακόμα δει κάποια αποτελεσματική πρωτοβουλία για την πάταξη λαθρεμπορίου και νοθείας του πετρελαίου.

Ταυτόχρονα δεν γίνεται κουβέντα για το λαθρεμπόριο με το ναυτιλιακό πετρέλαιο που καλά κρατεί.

Το επίδομα θέρμανσης που θεσπίστηκε, ελάχιστα υλοποιήθηκε ως μέτρο, οπότε δεν μπόρεσε να συμβάλει στην αντιμετώπιση της «**κρίσης θέρμανσης**», ενώ τραγικά γεγονότα απώλειας ανθρωπίνων ζωών από την χρήση ακατάλληλων μέσων θέρμανσης ήρθε να ολοκληρώσει τον κύκλο των επιπτώσεων μιας φοροεισπρακτικής, σπασμωδικής, άστοχης και εν τέλει απάνθρωπης επιλογής.

Από την αύξηση του ΕΦΚ στο πετρέλαιο θέρμανσης η κυβέρνηση προσδοκούσε έσοδα, τα οποία ωστόσο δεν ήταν τα αναμενόμενα, καθώς δεν έλαβε υπόψη την ραγδαία φτωχοποίηση σημαντικών κοινωνικών ομάδων που είχε σαν συνέπεια την μοιραία πτώση της κατανάλωσης του πετρελαίου και τη στροφή του κόσμου σε παντός είδους «εναλλακτικούς» τρόπους θέρμανσης και συσκευές όπως ξυλόσομπες ή ανοικτά τζάκια και ακατάλληλα στερεά καύσιμα, εν προκειμένω χωρίς καμμία

προστασία έναντι των κερδοσκοπών της εμπορίας ξύλων, των διακινούντων κάθε είδους, μορφής και προέλευσης βιομάζα, χωρίς να παραβλέπουμε την λαθροϋλοτομία στα περιαστικά δάση, ακόμα και στα άλση.

Ακόμα χειρότερα, οι πλέον χαμηλές οικονομικά τάξεις αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν ακόμη και συνθετικά προϊόντα ξυλείας (όπως μελαμίνες, νοβοπάν, κόντρα πλακέ), ξύλα βαμμένα ή εμποτισμένα με χημικές ουσίες, μέχρι και πλαστικά ή ελαστικά υλικά, που περιέχουν πολύ επικίνδυνες και εξαιρετικά τοξικές ουσίες που απελευθερώνονται κατά την καύση τους.

Η αιθαλομίχλη είναι απότοκος της οικονομικής κρίσης σε συνδυασμό με το σπάταλο ενεργειακό μοντέλο που υιοθετήθηκε από τις κυβερνήσεις του παρελθόντος, χωρίς μακροχρόνια, ολιστική προσέγγιση.

Είναι ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μιας κακοσχεδιασμένης, αποσπασματικής πολιτικής με πολυδιάστατες αρνητικές επιπτώσεις για την κοινωνία.

Ένα παράδειγμα που φέρνει και πάλι στο προσκήνιο την αναγκαιότητα μιας ολοκληρωμένης αντιμετώπισης των ζητημάτων, με επεξεργασμένες και βιώσιμες λύσεις που θα οδηγούν στην ισόρροπη ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών με λύσεις ώστε να μην εμφανίζονται δήθεν ξαφνικά παράπλευρες απώλειες στην εγχώρια οικονομία (εισαγωγές, ισοζύγιο πληρωμών, δημοσιονομικό κόστος επιπτώσεων υγείας κ.α.), στους όρους διαβίωσης των νοικοκυριών για την ικανοποίηση βασικών αναγκών, στην υγεία των πολιτών, στην προστασία του περιβάλλοντος και στην κοινωνική διαφοροποίηση που σχετίζεται με την ενεργειακή φτώχεια, την πρόσβαση σε πληροφόρηση κλπ.

Από παλιά ο **τεχνικός κόσμος της χώρας** επικεντρώθηκε στο ζήτημα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, με κύρια αναφορά τα τελευταία χρόνια στα αιωρούμενα σωματίδια.

Αργότερα, όταν ξεκίνησε η συζήτηση για την νομιμοποίηση της πετρελαιοκίνησης που αποτελεί σημαντική πηγή αιωρούμενων σωματιδίων, στα ΙΧ σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη όπου οι συγκεντρώσεις ρύπων ξεπερνούν τα προτεινόμενα όρια μία στις δύο ημέρες, αντιτάχθηκε σθεναρά, χωρίς όμως αποτέλεσμα, καθώς στο όνομα της

«αναγκαίας» ένεσης στην αγορά αυτοκινήτου, νομιμοποιήθηκε η πετρελαιοκίνηση, χωρίς να υπάρξουν τα απαραίτητα μέτρα για την καταπολέμηση της νοθείας του πετρελαίου, αλλά και τον συστηματικό έλεγχο των πετρελαιοκινητήρων.

Λίγο νωρίτερα, με την ΥΑ 189533/2011 επετράπη η χρήση στερεάς βιομάζας για οικιακή θέρμανση σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη με προϋπόθεση την χρήση σύγχρονων κεντρικών καυστήρων πέλετς, χωρίς όμως να συνοδεύεται από τα απαραίτητα μέτρα, με αποτέλεσμα οι σύγχρονοι καυστήρες που έχουν εγκατασταθεί να είναι ελάχιστοι.

4. Ενεργειακή σπατάλη /εξοικονόμηση

Το πρόβλημα της αυξανόμενης εξάρτησης των νοικοκυριών από εισαγόμενους υδρογονάνθρακες ήταν γνωστό για χρόνια στα επιτελεία των υπουργείων, βάσει των δεικτών ενεργειακής έντασης (καταναλισκόμενη ενέργεια ανά παραγόμενη μονάδα ΑΕΠ).

Όπως ήταν επίσης γνωστό και το πρόβλημα της σπατάλης ενέργειας στον κτηριακό τομέα, εξαιτίας της ουσιαστικής έλλειψης πολιτικής εξοικονόμησης ενέργειας για τα υφιστάμενα κτίρια, όπως αποδείχθηκε και από τα πρόσφατα πορίσματα των Ενεργειακών Επιθεωρητών σύμφωνα με τα οποία πάνω από το 70% των κτηρίων μας είναι πολύ χαμηλής ενεργειακής κλάσης.

Τα πρώτα βήματα στο πλαίσιο του προγράμματος «Εξοικονόμηση κατ' οίκον», «Φωτοβολταϊκά στις στέγες» και κάλυψη 60% των αναγκών για ζεστό νερό χρήσης από ηλιακά στα νέα κτήρια, είναι προς τη σωστή κατεύθυνση αλλά απαιτείται επανασχεδιασμός σύμφωνα με τα νέα οικονομικά δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας, δεδομένου ότι τα βήματα αυτά έμειναν μετέωρα.

Το ετήσιο κόστος θέρμανσης των κατοικιών αλλάζει σημαντικά ανάλογα με το επίπεδο ενεργειακής θωράκισης του κτηρίου. Συγκεκριμένα, η αναβάθμιση ενός κτηρίου παλαιάς κατασκευής χωρίς μόνωση, σε κτήριο με ολοκληρωμένη μόνωση κελύφους και κουφωμάτων μπορεί να επιφέρει μείωση 47% στο ετήσιο κόστος θέρμανσης.

Η εξοικονόμηση ενέργειας συμβάλλει σημαντικά στην καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας που βιώνει η χώρα, ενώ θα λειτουργήσει θετικά στο πλαίσιο των όποιων δυνατοτήτων προς τούτο υπάρχουν, και στην ανάκαμψη της οικονομίας.

Ωστόσο, οι κυβερνήσεις αδιαφορώντας για τις δυνατότητες και τα οφέλη της εξοικονόμησης ενέργειας, υιοθέτησαν μια ενεργειακή πολιτική που σε συντριπτικό βαθμό βασίζεται σε ρυπογόνα καύσιμα, ενώ οι στρεβλώσεις στην αξιοποίηση των ανανεώσιμων πόρων στην παραγωγή ενέργειας, εμποδίζουν την ορθολογική ανάπτυξή τους, παρά τα πολλαπλά οφέλη.

5. Προτάσεις άμεσων μέτρων

Η κατάσταση είναι εκρηκτική και απαιτεί τη λήψη άμεσων μέτρων παράλληλα με την αξιόπιστη ενημέρωση των πολιτών για τους κινδύνους που εγκυμονεί, τόσο η εκτεταμένη χρήση κάθε είδους ακατάλληλης βιομάζας, όσο και η ανεξέλεγκτη χρήση μη πιστοποιημένων θερμαντικών συσκευών σε αστικά κέντρα, για την δημόσια υγεία, την προστασία του περιβάλλοντος, αλλά και την ασφάλεια στο εσωτερικό των κατοικιών.

Χρειάζεται κυρίως να δοθούν οδηγίες για την ορθολογική χρήση της ενέργειας και την ενεργειακή αποδοτικότητα των διαφόρων συστημάτων θέρμανσης και των καυσίμων τους, αλλά και του κελύφους των κτηρίων, ώστε οι πολίτες να μπορούν να ιεραρχήσουν τις προτεραιότητες και να κάνουν τις κατάλληλες επιλογές.

Πρέπει να υλοποιηθούν αποτελεσματικές δράσεις για τον περιορισμό του φαινομένου και την οριστική εξάλειψή του.

Για τον λόγο αυτό χρειάζεται:

Τιμή καυσίμων/φορολογική πολιτική

- Άμεση μείωση των τιμών πετρελαίου θέρμανσης για οικιακή χρήση (π.χ. μείωση του ΦΠΑ) σε συνδυασμό με την ενημέρωση των πολιτών για

εξοικονόμηση ενέργειας και με σχετικά κίνητρα, με ταυτόχρονη κατάργηση του ΕΦΚ για τα χαμηλά και μεσαία εισοδήματα.

- Φοροαπαλλαγές κυρίως σε χαμηλά και μεσαία εισοδήματα, σε προϊόντα και υπηρεσίες εξοικονόμησης ενέργειας και μείωσης των αναγκών σε θέρμανση.
- Μείωση του ΦΠΑ στο Φυσικό Αέριο για οικιακή χρήση, επιτάχυνση της σύνδεσης κτηρίων στο δίκτυο.

Προδιαγραφές

- Άμεση δημοσιοποίηση αξιόπιστων προδιαγραφών για τα στερεά καύσιμα.
- Άμεση δημοσιοποίηση προδιαγραφών για τους λέβητες-καυστήρες κάθε τύπου.
- Άμεση δημοσιοποίηση προδιαγραφών καυσίμων από βιομάζα.

Όριο συναγερμού/παράνομη υλοτομία

- Θέσπιση εθνικού ορίου συναγερμού για την αντιμετώπιση επεισοδίων ρύπανσης οφειλομένων σε σωματίδια, συμπεριλαμβανομένων των PM_{2,5}. Πύκνωση των σημείων μέτρησης των τελευταίων αυτών, με προτεραιότητα στους υπάρχοντες σταθμούς όπου τα PM₁₀ καταγράφουν υψηλές τιμές.
- Αυστηρή επιτήρηση και ποινές για παράνομη υλοτομία.

Ενημέρωση-στήριξη

- Ενημερωτική καμπάνια για πρακτικές λύσεις χαμηλού κόστους παρεμβάσεων στα κτήρια για την βελτίωση των εσωτερικών συνθηκών άνεσης και μείωση της κατανάλωσης ενέργειας, τα ενεργειακά αποδοτικά συστήματα θέρμανσης, τις οικονομικές δυνατότητες και τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές προεκτάσεις τους.
- Στήριξη των τοπικών κοινωνικών επιχειρήσεων για παραγωγή πέλετ από δασικά υπολείμματα, που τροφοδοτούν οικισμούς της υπαίθρου.

Ένα τέτοιο πλαίσιο άμεσων μέτρων θα περιορίσει το πρόβλημα της ρύπανσης και της επιβάρυνσης της δημόσιας υγείας, ενώ ταυτόχρονα θα αποτελέσει μια μικρή ανάσα στα οικονομικά των νοικοκυριών και θα αμβλύνει τα προβλήματα θέρμανσης και δροσισμού.

Αναγνωρίζοντας τέλος ότι στη βιώσιμη, ουσιαστική και ασφαλή απάντηση στην ενεργειακή φτώχεια και το πρόβλημα της αιθαλομίχλης ειδικότερα, βασικό ρόλο παίζει η ενεργειακή θωράκιση των κτηρίων της χώρας μας, που είναι ιδιαίτερα ενεργοβόρα και καθόλου αποδοτικά, πρέπει να τεθεί σε εφαρμογή ένα μαζικό πρόγραμμα **ενεργειακής αναβάθμισης κτηρίων** για νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν ενεργειακή φτώχεια, με ευρωπαϊκούς ή/και εγχώριους δημόσιους πόρους.

6. Επίλογος

Επειδή το πρόβλημα πρέπει να αντιμετωπισθεί άμεσα προκειμένου να μην ζήσουμε ανάλογες καταστάσεις κυρίως τον επόμενο χρόνο, που πιθανώς να είναι ακόμη χειρότερες αν αντιμετωπίσουμε έναν βαρύ χειμώνα, το ΤΕΕ οργανώνει την σημερινή ημερίδα που στοχεύει στην ανάδειξη του προβλήματος σφαιρικά, από επιστημονικής, τεχνολογικής και οικονομικής άποψης, καθώς και από την σκοπιά των επιπτώσεων στη δημόσια υγεία.

Θα υπάρξει παρουσίαση των θέσεων της κυβέρνησης και των κομμάτων για το θέμα, καθώς και μία συζήτηση στρογγυλής τραπέζης με στόχο την εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων και την διαμόρφωση προτάσεων που θα προωθήσουμε ακολούθως προς τους αρμοδίους προκειμένου να αναλάβουν τις ευθύνες τους.

Η Οργανωτική Επιτροπή

Θεοχάρη Χριστίνα, Καραβασίλη Μαργαρίτα, Αραβώσης Κων/νος, Βιτωράκη Μαρία, Ελευθεριάδου Σοφία, Μπαλαράς Κων/νος, Νικολόπουλος Σπυρίδων